

centrom pozornosti bola najmä súčasná mnohostrannosť (až pluralnosť) marxistickej filozofie vo svete (ktorá je neodškriepiteľným faktom), vnútorná diferenciacia a odlišnosť názorov na mnohé filozofické, ale aj prakticko-politické a ideologické otázky. Zastávali sme názor, že túto skutočnosť musíme brať predovšetkým na vedomie ako jestvujúci fakt. Pohybovať sa v nej, dospievať k porozumeniu, resp. zblíženiu stanovísk k dajakej novej a vyššej syntéze, osnovanej na *vedeckej báze*, možno aj tu, vnútri marxistickej orientovanej filozofie, iba pomocou vedeckých rozhovorov, dialógov odmietaním a prekonávaním izolácie, vzájomným poznávaním sa,¹ nadväzovaním kontaktov, výmenou názorov, vyjasňovaním vedeckých sporov atď. Inej účinnej cesty ani tu, medzi nami, navzájom niet. Významnou príležitosťou k tomu by mohla byť napríklad už veľká medzinárodná filozofická konferencia, ktorá sa na budúci rok chystá v Berlíne z príležitosti 150. výročia narodenia K. Marxa, na tému *Marx a súčasnosť*.

*

Ďalšie podrobnosti zo sympózia neuvádzame. Bližší záujemca o ne bude si ich môcť neskôr prečítať v protokole, ktorý vyjde v SSSR. Uverejňujeme nateraz len príspevok, ktorý na sympóziu predniesli slovenskí účastníci Andrej Kopčok a Ján Uher.

K METODOLOGICKÝM SPOROM V HISTORIOGRAFII SLOVENSKEJ FILOZOFIE*

ANDREJ KOPČOK, JÁN UHER

Dovoľte vysloviť niekoľko kritických poznámok k metodologickým problémom marxistických dejín filozofie, ktoré považujem za aktuálne. Hoci vyplývajú zo špecifickej práce na dejinách slovenskej filozofie, majú podľa môjho názoru i všeobecnejší význam. Presvedčil som sa o tom i včera, keď som počúval niektoré referáty. Posúďte to napokon sami. Celú problematiku, ktorú svojimi poznámkami nastoľujem, možno všeobecnejšie formulovať i ako otázku: V čom je vlastne zmysel marxistických dejín filozofie?

¹ V tejto súvislosti sme mali možnosť napríklad zistiť, že v súčasnom období vychádza v SSSR ročne asi okolo 600 knižných prác s filozofickou problematikou. Keby mal človek túto literatúru len zbežne sledovať, musel by mať v rukách denne takmer dve sovietske knižky. Je teda zrejmé, že absolútnu väčšinu tejto produkcie dôkladnejšie nepoznáme. Väčšinou si o nej iba dedukujeme úsudky z niektorých známych prác, symptómov a tendencií. Najčastejšie z tých, čo, sa publikujú vo Voprosch filosofii. Tieto symptómy sú iste velavravné, ale pre ucelené poznanie predsa len nie dostačujúce. Nemôžeme a nemali by sme sa preto iba na základe nich vyjadrovať o sovietskej filozofii paušálne a globálne, bez komplexnejšej znalosti všetkých vrstiev súčasných sovietskych filozofických prác. Na vecný a diferencovaný prístup, ktorý teraz tak často a právom požadujeme vo vzťahu k západnej filozofii, nemali by sme zabúdať ani pri posudzovaní sovietskej filozofie. Pričom znova a znova sa potvrdzuje, že najväčším nepriateľom skutočného poznania a predsudkov je vzájomná izolácia a neznalosť. Tú nám treba čo najviac prekonávať vo vzťahu k všetkým filozofiám. Neprehliadajme, že nebezpečenstvo neznalosti nám dnes (a už niekoľko rokov) začína hroziť aj vo vzťahu k súčasnej sovietskej filozofickej, vnútorne mnohovrstvennej a predsa len aj diferencovanej tvorbe.

* Prvú časť tohto príspevku vypracoval A. Kopčok, druhú časť J. Uher.

Viem, že marxistickí historici filozofie neraz odpovedali na túto otázku. Svojimi úvahami však chcem zdôrazniť, aké dôležité je odpovedať na túto otázku z hľadiska povahy a zmyslu marxistickej filozofie ako celku. Odpoveď na otázku o zmysle dejín filozofie predstavuje totiž významný metodologický princíp výskumu v tejto oblasti filozofického poznania. Určuje podstatne zameranie i metódu výskumu histórie filozofického myslenia.

Naša práca vo výskume dejín slovenskej národnej filozofie nie je príliš stará, netrvá dlho: iba pol druhu desaťročia. Na najväčšie ťažkosti narážala však práve v súvislosti s vulgarizáciou zmyslu marxistických dejín filozofie. Uvediem najdôležitejšie typy tejto vulgarizácie.

I. Dejiny slovenskej filozofie sú dejinami filozofie malého národa, ktorý — ako je známe — dosiahol svoje národné oslobodenie iba po prvej svetovej vojne, keď vznikla Československá republika. Dovtedy obhajoval svoju národnú existenciu za najväčšieho sociálneho, kultúrneho a národnostného útlaku v Rakúsko-Uhorsku. Preto ani jeho filozofické myslenie nedosahovalo nikdy klasickú úroveň. Buržoázni historici filozofie mu upierali miesto v celkovom európskom filozofickom myslení. Jeho histórii filozofie venovalo v minulosti pozornosť iba pár mysliteľov, ktorí ju interpretovali s nezahalenými ideologickými úmyslami. Rozsiahlejší a sústredenejší výskum filozofického dedičstva slovenského národa sa začína iba v súvislosti s výfazstvom socializmu v našej krajine a uskutočňuje sa na marxistickom základe. Vyžiadala si ho v značnej miere potreba dokresliť minulosť národa i históriou jeho kultúry. Tieto okolnosti — vrátane mladosti našej histórie filozofie ako vedy — nezostávajú bez vplyvu na chápanie zmyslu historicko-filozofickej práce, a preto i na orientáciu výskumu v samých jeho začiatkoch. Aký je tento vplyv?

Tak ako iné formy kultúrnej aktivity i výskum dejín filozofie v tomto období výrazne determinujú mimofilozofické, najmä politické a ideologické faktory: Stavia sa do služby zdôvodňovania komunizmu v národnom vývine ako vyvrcholenia i najlepších národných tradícií. Preto sa výskum orientuje na objavovanie a výklad pokrokových národných tradícií a pokrokového odkazu minulosti v oblasti filozofie. Jeho výsledky majú čo najbezprostrednejšie poslúžiť revolučným spoločenským premenám. V metodológii dejín filozofie sa táto požiadavka prejavuje jednostranne tak, že sa služba spoločenskému pokroku, ktorý sa chápe úzko ako politicko-ideologický pokrok, stáva vlastne hlavným kritériom hodnotenia filozofických smerov a ideí. Jednotlivé filozofické smery sa hodnotia jednostranne, iba ako pokrokové alebo reakčné, zložité špecifické filozofické javy sa jednostranne hodnotia iba politickými a ideologickými kritériami. Okrem toho často vznikajú chyby, o ktorých hovoril včera vo svojom referáte súdruh Jovčuk: filozofia sa stotožňuje so svetonázorom atď. Filozofi—historici vedú dlhé spory o pokrokovosti a reakčnosti filozofií. Jednostranne chápaný zmysel historio-filozofickej práce prináša so sebou i ďalšie chyby v metodológii. Predovšetkým sa vážne porúša princíp marxistického historizmu, lebo sa jednotlivé filozofické koncepcie a idey minulosti vytrhávajú podľa aktuálnych ideologických potrieb z ich spoločensko-historického kontextu. Pragmaticky sa z tohto kontextu nielen vytrhávajú, ale sa pragmaticky aj interpretujú. Nedialekticky sa interpretuje nielen filozofické myslenie ako celok, ale i jednotlivé filozofické smery a osobnosti. Jednostranne sa zatracujú alebo vyzdvihujú a nehistoricky idealizujú, cslavujú podľa toho, či sa označili za reakčné alebo pokrokové. Predmet historicko-filozofického výskumu sa v takomto prípade mlčky neprípustne zjednodušuje: Nechápe sa ako zložitý dialektický protirečivý ucelený proces poznania, s jeho imanentnými špecifickými zákonitostami a problémami, ale ako zásoba ideí, do ktorej sa siaha pri vytváraní aktuálnych politických a ideologických koncepcií.

Mladí marxistickí historici slovenskej filozofie museli v prvom období svojej práce prekonať predovšetkým túto vulgarizáciu zmyslu vlastnej práce. Nehodnotíme negatívne celé toto obdobie a jeho prínos v dejinách našej filozofie: zrodil sa v ňom i prvý ucelenejší marxistický pohľad na dejiny slovenskej filozofie. Negatívne však hodnotíme spomínané chápanie zmyslu historicko-filozofickej práce a jej metód, ktoré bolo založené na absolutizácii politických a ideologických hodnôt pri interpretácii histórie filozofie, ktoré sa zrodilo ako dôsledok tlaku mimofilozofických faktorov na filozofické myslenie a ako dôsledok nezrelosti našej filozofie a ktoré sme museli prekonať, lebo prekážalo zvedčiť výskum dejín našej filozofie.

II. K ďalšej vulgarizácii zmyslu práce na histórii našej filozofie došlo pod určitým vplyvom známeho Ždanovovho prejavu o knihe Alexandrova *Dejiny západoeurópskej filozofie*, najmä jeho definície vedeckých dejín filozofie. Bola to vulgarizácia boja materializmu a idealizmu v dejinách, absolutizácia významu materialistickej tradície a podceňovanie prínosu idealistickej filozofie v príprave zrodu marxistickej filozofie, hodnotenie materializmu ako jedine pokrokového a idealizmu ako reakčného filozofického prúdu v dejinách. Metodologická smernica, ktorá vyplývala z takéhoto teoretického princípu, orientovala historikov filozofie na to, aby venovali zvýšenú pozornosť materialistickej tradícii v histórii slovenského filozofického myslenia, ktoré sa v minulosti obchádzali. Viedla však i k neprípustnému podceňovaniu funkcie idealistických systémov v dejinách filozofie, prehliadala ich prínos v rozvoji filozofického poznania. V dejinách slovenskej filozofie, ktorá sa rozvíjala za veľmi neprajných sociálnych a kultúrnych podmienok, kde sa pokrok vo filozofickom poznaní dosahoval zväčša v rámci celkove idealistických systémov bez toho, aby sa otvorene a dôsledne nastoľovala základná filozofická otázka, to znamenalo nihilistické odmietanie takmer celej filozofickej tradície.

Dialektikomaterialistický pohľad na dejiny nášho myslenia rozvíjal sa v tejto súvislosti v ostrých polemikách o vzťahu filozofického myslenia a celkového spoločenského pokroku, o hodnotení filozofických ideí z hľadiska ich prínosu k pokroku filozofického myslenia a z hľadiska ich sociálnej funkcie, o zložitosti sociálnej determinovanosti filozofického myslenia atď., ktoré vyústili v záver: filozofické myslenie minulosti treba skúmať ako dialektický celok, podnecovaný tak mimofilozofickými faktormi, ako aj jeho imanentnými faktormi a potrebami, ktorý preto nemožno hodnotiť iba z hľadiska jeho sociálnej funkcie; ako celok, v ktorom sa materializmus a idealizmus nielen vylučujú, ale aj navzájom dopĺňajú v poznaní sveta ako celku. Spomínam si, ako nám v hľadaní správneho riešenia problémov pomáhali Leninove dialektické hodnotenia idealizmu i názory sovietskych a poľských filozofov Kedrova, Kammariho, Baczku, Koľakowského a iných.

III. Najťažšiu vulgarizáciu zmyslu práce v dejinách filozofie spôsobil u nás dogmatizmus, ktorý zachvátil marxistickú filozofiu v období takzvaného kultu osobnosti. Hoci i vulgarizáciám, o ktorých som už hovoril, žičilo obdobie dogmatizmu, táto vulgarizácia zmyslu práce v oblasti marxistických dejín filozofie vznikla ako priamy dôsledok dogmatického obrazu marxistickej filozofie, ktorý sa v tomto období vytvoril bez ohľadu na reči o nevyhnutnosti jej rozvoja a zdokonaľovania, o potrebe obohacovať marxistickú filozofiu o nové poučky a o potrebe zamietaf zastaralé poučky atď. V tomto obraze bola naša filozofia uzavretým a ochudobneným systémom. Je všeobecne známe, na aké priam nehoráznosti sa redukovala filozofická práca v tomto období. A v dejinách filozofie? Taktiež na ilustráciu a zdôvodňovanie — keďže išlo o dejiny — tak o historické vysvetľovanie a zdôvodňovanie spomínaného systému marxistickej filozofie. Je to paradoxné, ale práve vo chvíli, keď sme tentoraz práve my — marxisti — začali s Heglom zabchádzať opäť ako so „zdochnutým psom“, začali sme ho nasledovať

v tom najhoršom: dejiny filozofického myslenia, jednotlivé jeho etapy sa mali i v našom chápaní stať iba stupňami k už dosiahnutému „vrcholu“ poznania. Historikovi filozofie zostávalo iba osvetliť tento proces, lebo ani jemu nebolo dovolené rozvíjať už kanonizovaný systém marxistickej filozofie, rozvíjať jej kategórie a zákony. Marxistická filozofia, ktorá stratila svoju kritičnosť, pochodila pri takomto postupe vari najhoršie — stratila v určitom zmysle svoje vlastné dejiny. I v straníckosti sa marxistickí historici filozofie podobali viac Heglovi ako Leninovi: fakty a názory v minulosti filozofie, ktoré neboli v súlade s dosiahnutým stupňom poznania, sa vo výklade dejín obchádzali, namiesto toho, aby sa na ich základe tento stupeň rozvinul. V takomto chápaní zmyslu výskumu dejín filozofie nielenže sa z filozofickej práce stráca tvorivosť a radosť z objavovania, ale obmedzuje sa i poznávací funkcia dejín filozofie. Dejiny filozofie treba chápať ako celostný dialektický proces zrodu marxistickej filozofie, proces prípravy a dosiahnutia relatívne najvyššieho stupňa vo vývoji filozofického myslenia, ale nemožno pritom za žiadnych okolností pripúšťať absolutizáciu tohto stupňa. Len vtedy sa dejiny filozofie nesprenveria svojmu skutočnému zmyslu a poslaniu, lebo budú v určitom zmysle totožné s rozvíjaním kategórií a zákonov marxistickej filozofie, budú momentom aktuálnej práce na jej celkovom rozvoji.

A preto, teda z hľadiska dejín filozofie ako stránky marxistickej filozofie vôbec, som sa rozhodol hovoriť tu o týchto problémoch. Teda nie preto, aby som vás informoval o práci slovenských marxistických historikov filozofie a ich zvláštnych pracovných problémoch. Ani nie preto, aby som vyzdvihoval ich význam v zápase o tvorivé marxistické myslenie u nás, ktorý pod tlakom logiky skúmaných faktov museli začať relatívne včas, už v polovici päťdesiatych rokov. Predovšetkým som chcel poukázať na ešte vždy aktuálne zdroje a spôsoby vulgarizácie myslenia nielen v marxistických dejinách filozofie, ale v marxistickej filozofii vôbec.

Dovoľte, aby som ich záverom v krátkosti zhrnul:

Po prvé, je to ignorovanie skutočnosti, že vývin filozofie predstavuje špecifický relatívne autonómny proces v celkovom spoločenskom pohybe, proces, ktorý má svoje imanentné zákonitosti a problémy a ktorý nemožno vysvetliť iba jeho vonkajšími podmienkami. Preto nemožno do neho neadekvátne zasahovať, napríklad ani z nejakých úzkych politických a ideologických hľadísk, bez toho, aby sa neporušil jeho organický vývin. Preto ho nemožno ani hodnotiť iba podľa úzkych politických a ideologických kritérií. Práve jednostranný pohľad na filozofiu, podľa ktorého je filozofia iba nástrojom politiky, a nie aj jej vedomím, je najčastejšie základom neadekvátneho zasahovania do procesu filozofického myslenia, čím sa porušuje jeho organický vývin, i keď sa zasahuje z najšlachetnejších pohnútok.

Po druhé, je to absolutizácia tézy o boji materializmu a idealizmu a podceňovanie prínosu idealistických smerov k filozofickému poznaniu. Je zrejmé, že práve z takejto absolutizácie vyplýva i onen nihilistický pomer k súčasnej nemarxistickej filozofii, ktorého sme často svedkami a ktorý mnohým marxistickým filozofom ešte i dnes bráni vstúpiť do skutočného dialógu s nemarxistami a rozvinúť marxistické myslenie o problematiku, ktorá sa v období určitej jeho stagnácie stala doménou nemarxistickej filozofie, čím sa v súčasnosti oslabila príťažlivosť marxizmu v porovnaní s jeho silou v Marxových a Leninových prácach.

Po tretie, je to tendencia akosi finalisticky chápať dosiahnutý vývinový stupeň marxistickej filozofie, spojený s dogmatizáciou tejto filozofie. Aj ona prináša so sebou deformácie i v oblasti marxistických dejín filozofie, vracia prácu v dejinách filozofie na predmarxistickú úroveň a obmedzuje jej poznávací význam.

Odstráňme tieto zdroje vulgarizácie marxistického myslenia, aby i naša marxistická história filozofie bola tým, čím ju chcel mať aj Lenin: *formou a stránkou* rozvoja marxistického filozofického myslenia ako celku.

*

V prvej časti nášho referátu sme okrem iného konštatovali, že v dôsledku jednej z vulgarizácií zmyslu práce v oblasti marxistických dejín filozofie stratila marxistická filozofia v určitom období a zmysle aj svoje vlastné dejiny. K tejto otázke by sme chceli pripojiť ešte niekoľko myšlienok:

Súduh Jovčuk, súduh Suvorov i mnohí ďalší referenti na tomto sympóziu hovorili o tom, čo všetko sa už doteraz v dejinách marxistickej filozofie vykonalo. Aké práce: state, monografie, knihy sa z tejto oblasti napísali a vydali najmä v SSSR, i v iných socialistických krajinách. Súdiac podľa množstva týchto prác mohlo by sa na prvý pohľad zdať, že sa už v dejinách marxistickej filozofie vykonalo veľmi veľa.

Chceli by sme oponovať takémuto konštatovaniu a pohľadu. Množstvo statí i jednotlivé monografie a súhrnné (i keď zďaleka nie úplné) knižné práce síce — ako sme sa aj tu presvedčili — naozaj jestvujú. No z tohto faktu ešte nevyplýva, že najmä pokiaľ ide o hĺbku, zameranie, obsah a celkové *chápanie* dejín marxistickej filozofie, sa už vykonalo dosť. Naopak, z istého hľadiska, o ktorom chceme povedať niekoľko poznámok, sa dá dokázať, že zo všetkých disciplín marxistickej filozofie máme najslabšie spracované práve *jej vlastné dejiny*. Dokonca aj v samej oblasti dejín filozofie: svetovej i národnej, ktorej sa venujú marxistickí historici filozofie, najzanedbanejšou oblasťou sa nám z určitého hľadiska zdajú práve dejiny našej vlastnej filozofie. A to stúpajúcou mierou tým viac, čím viac sa blížime k našej prítomnosti, k vývinu marxistického filozofického myslenia v 20. storočí, k dvadsiatym a tridsiatym rokom tohto storočia, vojnovým a povojnovým rokom.

Stupeň tejto zanedbanosti je akiste v rôznych krajinách rozličný, ale myslím si, že vcelku ju možno — s menšími väčšími rozdielmi — konštatovať takmer vo všetkých našich krajinách. Týka sa pritom — do značnej miery — nielen spracúvania vývinu marxistického myslenia v európskom a celosvetovom meradle, ale aj spracúvania dejín marxistickej filozofie v jednotlivých krajinách.

Pokiaľ ide o dejiny marxistickej filozofie v *jednotlivých* krajinách, vieme, pravda, že existujú jednotlivé monografické práce a štúdie, najmä zo starších dejín. Vieme, že v Sovietskom sväze sa napríklad v rámci pripravovaných päťväzkových Dejín filozofie národov SSSR piaty zväzok venuje vývinu filozofie po roku 1917. Aj v Československu existujú *jednotlivé* monografické štúdie o začiatkoch vývinu marxistickej filozofie, o marxisticko-leninskej filozofii v medzivojnovom období aj určité náčrty o období po roku 1945. Na druhej strane je však aj tu paradoxné, že vyčerpávajúcejšiu — hoci len prehladnú — prácu o marxistickej filozofii v Československu po roku 1945 nenapísal doteraz nijaký náš československý marxistický filozof. Napísal a vydal ju však z našich prameňov a pravda, v svojej vlastnej interpretácii — už r. 1961 potomok českého kniežacieho rodu prof. dr. N. Lobkovicz v knihe *Marxizmus-leninizmus in der ČSR* a pustil ju zo západnej Európy do sveta.

Tie skutočnosti teda ešte samy osebe nevyvracajú skutočnosť, že jednou z najzanedbanejších oblastí marxistickej filozofie je doteraz naozaj ucelene a dostatočne kritické skúmanie jej vlastných dejín. Je to azda paradox, ale je to tak. Pritom zarážajúca je táto skutočnosť tým viac, že nám nejde iba o dajaký pozitivistický *opis* vývinu marxistickej filozofie, ale predovšetkým o také dejiny, ktoré by boli analytickým *sebaskúmaním* kritickým *sebapoznávaním*, *sebareflexiou* nášho vlastného filozofického vývinu.

Vzniká oprávnená otázka: Prečo nám v minulosti nevznikli takéto dejiny našej vlastnej filozofie? Dejiny, ktoré by z hľadiska vedeckých kritérií a tvorivých podnetov pre súčasnú filozofickú tvorbu obstáli v skúške času? Ukazuje sa, že táto skutočnosť sa nedá vysvetliť len nedostatkom času, ktorý doteraz mali marxistickí autori na túto dozaista rozsiahlu úlohu k dispozícii. Hlavná príčina doterajšieho slabo rozvinutého *sebapoznávania* vývinu marxistického filozofického myslenia spočíva, podľa všetkého, predovšetkým v samotnom nedávnom — a až na výnimky vo väčšine socialistických krajin typickým — chápaní poslania a funkcie filozofie vôbec a marxistickej filozofie zvlášť; dejín filozofie všeobecne a dejín vlastného filozofického myslenia osobitne.

Ak sa totiž špecifické a najvlastnejšie poslanie filozofie značne zúžilo a ak sa takto zúžené namiesto sústavného a kritického analyzátora aj vlastnej socialistickej súčasnosti ešte potom ďalej zredukovalo na zdôvodňovateľa a iba apologetického obhajcu jestvujúcej alebo fiktívne predpokladanej skutočnosti, nemohlo to nezanechať neblahý vplyv na spôsob skúmania vlastných dejín, na vystihnutie ich dynamickej totality, vnútornej diferencovanosti a protirečivosti. Nehovoriac už o nediferencovanom vzťahu k iným — reálne jestvujúcim — svetovým i domácim filozofiám.

Ak sa k tomu ešte navyše historicky dozaista oprávnená téza, že predmetom i hlavným poslaním dejín filozofie je boj materializmu s idealizmom, vedeckej a nevedeckej filozofie, chápala tak zjednodušene a vulgarizátorsky, ako sa to (po známom Ždanovovom prejave) po dlhé roky dialo v mnohých socialistických krajinách, ak sa v dôsledku toho *jestvujúca podoba* vtedajšej marxistickej filozofie už sama od seba, bez náležitej kritickej previerky a sebaanalýzy, automaticky považovala za materialistickú, a teda aj za vedeckú filozofiu, tak potom je len pochopiteľné, že z takéhoto chápania — opäť viac-menej automaticky a „prirodzene“ — vypadla potreba *kritickej sebaanalýzy, seba-reflexie a sebapoznávania, ktorá má byť jednou z hlavných a prvoradých úloh dejín vlastnej filozofie.*

Za takejto situácie sa prestalo dokonca skúmať aj to, koľko mala naša filozofia, ktorá sama seba považovala za materialistickú a vedeckú, *v seba* (v konkrétnej historickej situácii a podobe) naozaj vedeckých, dialektickomaterialistických a koľko zmystifikovaných, či vyslovene idealistických prvkov a stránok. Čiže: napriek bohato deklarovanému boju proti idealizmu dospelo sa napokon k ďalšiemu paradoxu, že značná sféra existencie idealizmu, (ktorú sme mali, ako sa hovorí, priamo pod nosom v našom vlastnom filozofickom myslení) sa zo zorného poľa tohto boja stratila.

Je pochopiteľné, že pri takomto chápaní nemohla marxistická filozofia dostatočne hlboko, kriticky a adekvátne celistvo poznávať svoj minulý vývin. Nemohla preto primerane prospievať ani súčasnej filozofickej tvorbe, a tým menej mohla anticipovať svoj predpokladaný budúci vývin.

Preto muselo prísť po období schematizmu a sterilného dogmatizmu najskôr nové alebo obnovené, obrodené, *celkové* chápanie marxisticko-leninskej filozofie, aby sa v Marxovom a Leninovom duchu mohli náležite: objektívne, kriticky smelo a spravodlivo skúmať aj jej dejiny.

Kým sa toto všetko (fakticky až v poslednom desaťročí) odohralo, ubehlo veľa času a práca na výskume a spracúvaní dejín našej filozofie zaostala.

Nespomíname tieto skutočnosti len tak samoučelne, ale predovšetkým preto, lebo nám z nich vyplývajú dôležité metodologické poučenia a závery pre prácu, ktorá nás poväčšine čaká. Slovom preto, že ak sa práca na dejinách našej filozofie nepochopí ako kritické, ďalším teoretickým vývinom a praxou overované *sebapoznávanie* vlastného vývinu, ale ak sa naopak táto sebareflexia nahrádza len neúplným svojvoľne vybraným pozitivistickým opisom udalostí, problémov a osobností, znižuje sa inšpiračný a poznávací

význam takýchto dejín na minimum. Prípadne sa vedecky aj celkom znehodnocuje a už vopred sterilizuje.

Koncepcia kritického sebazpoznávania na rozdiel od vonkajšieho pozitivistického opisu udalostí musí, pravda, budovať na faktoch, ba môže vznikať len na totálnej úplnosti historickej fakticity. Predpokladá však ešte navyše a predovšetkým zachytenie *vnútorného napätia, dynamiky a protirečivosti historického vývinu jestvujúceho nielen medzi marxistickou a nemarxistickou filozofiou, ale aj vnútri marxistickej filozofie.*

V súvislosti s tým vzniká aj celý rad ďalších metodologických problémov. Doteraz vieme napríklad obvyčajne len ťažko predvídať a eliminovať všetky úskalia, ktoré vznikajú už z prostého faktu, že sa usilujeme dejiny marxistickej filozofie skúmať osobitne, t. j. do značnej miery izolovane, odtrhnuto od ostatných filozofických prúdov, s ktorými (alebo v boji s ktorými) sa marxistická filozofia *fakticky* vyvíjala. Tým ju v skutočnosti väčšinou umelo vytŕhame z toho kontextu, v ktorom vznikla, jestvovala a rozvíjala sa. Teda vytŕhame ju z jej určitého prirodzeného prostredia, v ktorom v konkrétnej historickej situácii, v názorovom stretávaní sa s inými filozofiami existovala. Ba volíme dokonca na jej posudzovanie často úplne iné, mimofilozofické, mimoštrukturálne (najčastejšie iba len sociálno-politické) kritériá ako pri posudzovaní cudzích filozofií, čo treba považovať za osobitne zlý a škodlivý postup.

Netvrdím, že marxistickú filozofiu samostatne skúmať nemáme a nemôžeme. Ak by sme to nerobili, nemohli by sme dejiny marxistickej filozofie vôbec písať.

V žiadnom prípade však nemožno na spomenutú základnú skutočnosť zabúdať, metodologicky ju púšťať zo zretela. Vo zvlášť výraznej podobe sa to týka najmä špecifických národných dejín filozofie v *predsocialistických formáciách*, v ktorých by sme jestvujúcu podobu marxizmu bez *celkového* filozofického kontextu, v ktorom vznikala, rozvíjala sa a pôsobila, nemohli dokonca ani pochopiť a adekvátne historicky verne interpretovať.

Isteže si napríklad u nás v Československu vieme predstaviť samostatné nielen monografické práce z dejín marxistickej filozofie, ale aj ucelené osobitné dejiny doterajšieho marxistického myslenia v Čechách a na Slovensku. Avšak len ako tematicky vybranú časť k *celkovým* dejinám českej a slovenskej filozofie. Celkové syntetické dejiny českej a slovenskej filozofie, ku ktorým má v najbližších rokoch dospieť naša doterajšia práca, musia *v sebe* (a nie len mimo seba) *zahŕňať* dejiny marxistického filozofického myslenia. Presnejšie povedané: nemôže sa toto filozofické myslenie spracúvať izolovane od nich, iba samo osebe, odtrhnuto od ostatných filozofických smerov a prúdov, s ktorými v jednom a tom istom národnom, resp. štátnom spoločenstve jestvovalo.

V našom prípade sa to týka najmä druhej polovice 19. storočia a prvej polovice dvadsiateho storočia, až do r. 1948—1949. A ak máme na mysli medzinárodné súvislosti vývinu marxistickej filozofie, tak sa to do značnej miery týka aj súčasného obdobia.

Problémov, ako vidno, je veľa. Spomenuli sme len niektoré z nich. Výmena názorov a skúseností v tejto oblasti je zvrchovane potrebná. Ba ak je medzi marxistickými filozofmi v jednotlivých krajinách niektorá otázka naozaj zrelá na prediskutovanie za medzinárodnej účasti, tak je to skutočne táto otázka: spracúvanie dejín našej vlastnej filozofie, najmä pokiaľ ide o jej širší svetový vývin a pôsobenie. Bude dobre, ak terajšie sympóziu urobí v tom aspoň významnejší krok.